Caseta 9. Riscul de rată a dobânzii și implicațiile asupra sectorului bancar

Prin natura activității, sectorul bancar românesc este expus la o serie de riscuri financiare. Pierderile neașteptate asociate riscului de credit, riscului operațional, respectiv riscului de piață sunt acoperite prin instituirea de cerințe de capital reglementate conform Pilonului 1. În prezent, riscul de credit generează 85 la sută din totalul cerințelor de capital de Pilon 1, riscul operațional 14 la sută din aceste cerințe, respectiv riscul de piață 1 la sută. Un risc financiar important, care nu este în prezent tratat uniform între bănci, este cel de rată a dobânzii. Acesta face parte din categoria riscurilor pentru care se determină cerințe de capital suplimentare conform Pilonului 2 (cu excepția portofoliului de tranzacționare). Modificările neașteptate ale ratelor de dobândă pot ajusta valoarea justă a activelor și pasivelor financiare, afectând veniturile nete din dobânzi, respectiv valoarea economică a capitalului. Cadrul prudențial impune: (i) constituirea de cerințe de capital pentru riscul de rată a dobânzii aferent elementelor din portofoliul de tranzacționare (componentă a riscului de piață), respectiv (ii) monitorizarea și constituirea de eventuale cerințe de capital specifice Pilonului 2 în cazul riscului de rată a dobânzii asociat portofoliului bancar (IRRBB, format din alte elemente decât cele deținute explicit în vederea tranzacționării).

Structura activelor și pasivelor bancare purtătoare de dobânzi în România relevă prevalența elementelor cu dobândă fixă pe diverse intervale de scadențe. Aferent lunii decembrie 2023, ponderea activelor cu dobândă fixă în totalul activelor purtătoare de dobânzi era de 55 la sută, în timp ce ponderea pasivelor cu dobândă fixă și a depozitelor la vedere în totalul pasivelor purtătoare de dobânzi era de 75 la sută. Aportul ridicat al activelor cu venit fix se datorează cu precădere expunerilor față de administrația centrală, respectiv față de sectorul financiar. În cazul sectorului companiilor nefinanciare, expunerile sunt predominant sub formă de credite cu dobândă variabilă, în timp ce aproximativ o treime din creditele acordate populației sunt purtătoare de dobânzi fixe. Se remarcă o preponderență a finanțării asigurate prin pasive cu o rată fixă a dobânzii, independent de contrapartidă.

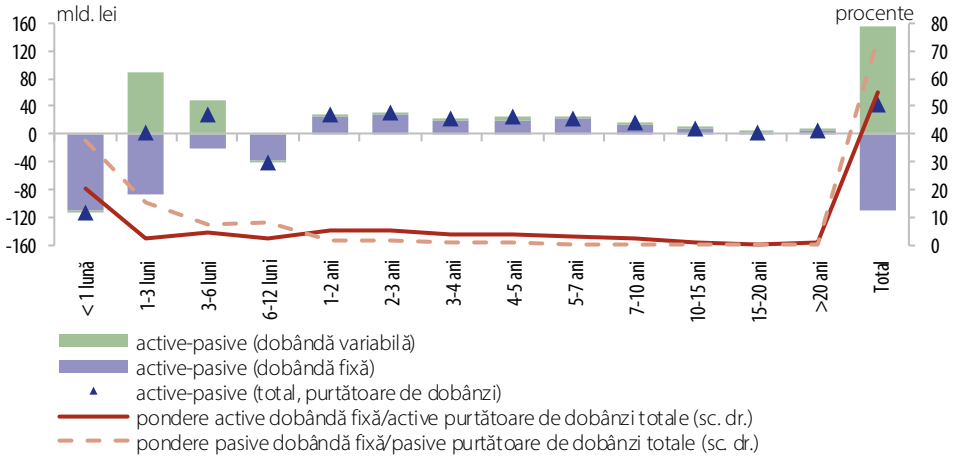

Notă: Active-pasive reprezintă sume nete.

Grafic A
Caracteristicile activelor și pasivelor purtătoare de dobânzi în funcție de scadența reziduală și tipul de dobândă (decembrie 2023)

Ulterior pandemiei s-a accentuat orientarea către activele purtătoare de dobândă fixă, pe fondul creșterii deținerilor de titluri de stat și al unei proporții însemnate

de expuneri față de sectorul financiar (inclusiv expuneri față de banca centrală). Proporția ridicată a depozitelor la vedere atenuează necorelarea de durată, aceste surse de finanțare fiind mai puțin senzitive la modificări ale ratei dobânzii. Cele mai multe active și pasive purtătoare de dobândă fixă au scadențe reziduale de sub trei luni, astfel încât caracteristicile acestora se apropie de cele ale activelor și pasivelor cu dobândă variabilă (Grafic A). Nepotrivirea duratei activelor (medie de 1,5 ani, decembrie 2023) și pasivelor (medie 0,4 ani) reprezintă un aspect natural al modelului de afaceri tradițional al activității bancare în România, crescând teoretic expunerea la riscul de rată a dobânzii în eventualitatea creșterii ratelor de dobândă. Comportamentul efectiv al depozitelor la vedere și ponderea ridicată a acestora în pasive contribuie, însă, la reducerea sau chiar schimbarea semnului necorelării de durată, expunând instituțiile de credit la pierderi în eventualitatea scăderii ratelor de dobândă. Echilibrarea duratei medii a activelor și pasivelor se poate realiza prin atragerea de depozite cu dobândă fixă pe termen mediu sau lung, emiterea de obligațiuni sau efectuarea de operațiuni de acoperire (*hedging*) cu instrumente derivate, dar apelul băncilor locale la astfel de operațiuni este redus. Totuși, emisiunile recente de obligațiuni destinate acoperirii cerințelor MREL au un rol pozitiv în reducerea nepotrivirii de durată.

Grafic B

Variațiile veniturilor nete din dobânzi și ale valorii economice a capitalului în scenarii de șocuri de 350 puncte de bază pentru rata dobânzii în lei, respectiv 200 puncte de bază pentru rata dobânzii în euro, raportate la fondurile proprii de nivel 1

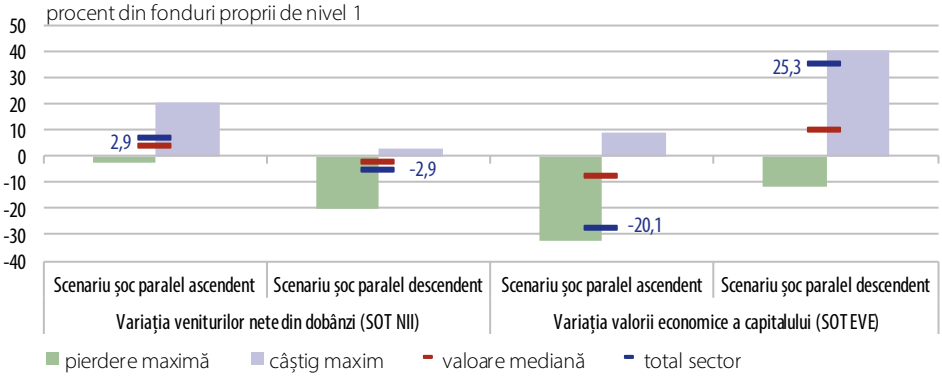

Notă: SOT NII estimat la data de referință decembrie 2023, cu proiecție a fluxurilor pe orizont de un an;
SOT EVE estimat la data de referință decembrie 2023, aferent instituțiilor de credit persoane juridice române – expuneri bilanțiere, fără cuantificarea operațiunilor de acoperire.

Sursa: BNR, Refinitiv

În comparație cu riscul de rată a dobânzii aferent portofoliului de tranzacționare, riscul de rată a dobânzii din afara portofoliului de tranzacționare (IRRBB) este mai pregnant pentru sectorul românesc, având în vedere modelul de afaceri, care nu pune accent pe activitatea de tranzacționare. Rezultatele testelor de evaluare a IRRBB derulate la nivelul instituțiilor de credit persoane juridice române evidențiază un efect mai puternic al unor variații potențiale ale ratelor de dobândă asupra activelor și pasivelor senzitive la riscul de rată a dobânzii și, implicit, asupra valorii economice a capitalului (SOT EVE), comparativ cu efectele induse de variația veniturilor nete din dobânzi (SOT NII, Grafic B). Conform unui scenariu foarte sever reprezentat de un șoc paralel ascendent de 350 puncte de bază pentru curba ratelor de dobândă în lei și 200 puncte de bază pentru cele în euro[1], fondurile proprii de nivel 1 s-ar diminua cu 20,1 la sută, dacă băncile nu ar apela la tehnici de *hedging*. Cele mai multe instituții de credit ar înregistra pierderi la o creștere

[1] Șocuri pentru dobânzile lei și euro sunt prezentate în ghidurile ABE și s-au determinat pe baza unei metodologii specifice. În plus, astfel de șocuri au fost experimentate pe parcursul recentei crize pandemice.

neașteptată a ratelor de dobândă, pe fondul nepotrivirii duratei activelor și pasivelor, în special ca urmare a prezenței într-un cuantum important a titlurilor de stat în bilanț. Individual, impactul este eterogen și variază între -32,4 și +8,9 la sută din fondurile proprii de nivel 1. Același scenariu sever din perspectiva valorii economice ar avea efecte favorabile asupra veniturilor nete din dobânzi (+2,9 la sută din fondurile proprii de nivel 1), datorită ponderii mai ridicate a elementelor care se reevaluează pe termen scurt (considerând o senzitivitate scăzută a cheltuielilor asociate depozitelor la vedere, Grafic B).

În cazul unui scenariu de deplasare instantanee paralelă descendentă a curbei ratelor de dobândă, impactul ar fi unul teoretic pozitiv asupra valorii economice a capitalului (+25,3 la sută din fondurile proprii de nivel 1, SOT EVE), dar ar conduce la diminuarea semnificativă a veniturilor nete din dobânzi (-2,9 la sută din fondurile proprii de nivel 1 ale sectorului bancar, SOT NII, Grafic B). Impactul asociat veniturilor nete din dobânzi variază la nivel individual între -20,3 la sută și 2,7 la sută. Un număr semnificativ de bănci ar depăși pragul semnal al ABE (-5 la sută) pentru SOT NII.